

Ooggetuige van koloniale geschiedenis

George van Hoogeveen, zachtmoedige verteller over heftige gebeurtenissen

Door Jacqueline Bonnes, mei 2026

“Ik heb in Indonesië heel wat doden in het kanaal achter ons huis zien drijven.”

“Mijn vader sloeg ons als we op school geen goed cijfer haalden. Oorlogstrauma? Of ook door zijn koloniale wortels zoals mijn echtgenote denkt? Wie zal het zeggen.”

“Ik heb hem in Indonesië tekeer zien gaan tegen Chinese arbeiders. Hij was bikkelhard.”

“Ik stam af van een Leidse edelman. En er is zelfs een Leids hofje naar een familielid vernoemd. Maar mijn moeder was Indisch, dus werd ik vanwege mijn huidskleur in Leiden uitgescholden en achterna gezeten. Voor mijn moeder was het het ergste. Op de markt werd geschreeuwd dat ze terug naar haar apenland moest gaan.”

George's moeder als 18-jarige. Bron: familiearchief.

Zomaar wat uitspraken van George van Hoogeveen. Er is veel geweld in zijn verhaal, maar hijzelf is vriendelijk, vergevingsgezind en sociaal. Ondanks zijn hoge leeftijd werkt hij nog bijna dagelijks als vrijwilliger in Apeldoorn. Een bijzondere getuige van bijna een eeuw Indisch-Nederlandse geschiedenis.

Voorouders

In het centrum van Leiden is op een historische poort het familiewapen gebeiteld van de edelman Gerard Amelis van Hoogeveen. Deze voorouder is vanaf 1736 burgemeester van Leiden. Helaas verarmt de familie, waardoor een Indische militaire carrière extra

aantrekkelijk wordt. Daarom gaat George's grootvader (geboren 1868) als 19-jarige soldaat naar Indië. Er valt veel te verdienen omdat 70% van de lagere rangen niet terugkomt, maar er wel veel soldaten nodig zijn. Want de Atjeh-oorlog woedt. Daarin dient ook George's grootvader. "Ik heb mijn opa in 1946 in Nederland ontmoet, maar ik heb hem er nooit naar gevraagd. In Atjeh (hij was er van 1890-1902) vocht het Koloniale leger vanuit vaste opstellingen, een soort geconcentreerde linie van forten met een tramlijn ertussen. De Nederlandse militairen waren dus levende schietschijven. De jonge Koningin Wilhelmina was een grote fan van Van Heutsz, de hoogste commandant. Pas na advies van de Leidse hoogleraar en Islamkenner Snouck Hurgronje werd de militaire tactiek van het Nederlandse leger aangepast, en daarmee succesvoller."

NB: dit is het oordeel van een deskundige: ook George zelf is lang militair geweest!

Eigen foto. Leiden, de poort naar de Burcht.

Links, op schoot bij opa, zit George's vader. Bron: familie-archief.

George's opa overleeft de Atjeh-oorlog en blijft in Indonesië. Hij is muziek liefhebber. In 1910 schrijft hij in een brief dat hij in Indië vijf grammofoonplaten heeft gekocht, 'aan beide kanten bespeelbaar' (blijkbaar is dat bijzonder), voor hfl 1,50 per stuk. Trots beschrijft hij in die brief wat we nu zijn Spotify playlist zouden noemen. Onder meer de opera's Carmen en Rigoletto staan op de vijf platen, maar ook het lied Ave Maria. Er is dan nog geen radio: de eerste uitzending in Nederland is in 1919, in Indonesië pas in 1927. De mensen moeten het dus doen met live-muziek. Of met grammofoonplaten.

George's opa, familie en bedienend personeel. Links de grammofoon. Bron: familiearchief.

George (geboren in 1939) tot 1946: oorlogsjaren in diverse kampen

George's moeder komt uit een groot en oorspronkelijk rijk gezin. Háár grootvader is notaris in Kuinre (provincie Overijssel, Nederland). Haar vader leidt een Indische onderneming in koelwagens, haar moeder is een eenvoudige Javaanse vrouw. Helaas gaat de koel-onderneming in de crisisjaren van 1929 failliet.

George's vader is in 1911 geboren op Sulawesi (destijds Celebes). Hij heeft veel vrienden onder 'Javanen en Soendanezen' en spreekt die talen vloeiend. Hij werkt als douaneambtenaar in de grote havens, onder meer in Semarang.

George's vader in zijn voetbalteam. Hij staat uiterst rechtsboven. Bron: familiearchief.

In 1939 wordt George geboren.

“Tijdens de Japanse bezetting heeft mijn moeder mij en mijn zusje goed beschermd. Zij is dan met in totaal vijf zussen. Die zijn alle vijf, met hun kinderen erbij, bijeen gebleven in diverse Jappenkampen. Ik heb geen herinnering aan honger, ik heb ook geen wrok tegen Japanners. Maar ik weet nog wel dat mijn moeder lijfstraffen krijgt, ze wordt dan met een vuist geslagen. Als kind moet je stil zijn, want als jij gilt wordt zij nog zwaarder gestraft.”

“Mijn vader heeft als dwangarbeider aan de Pakan Baru spoorlijn moeten werken. Dat is zoiets als de Birma-spoorweg, maar dan in het oerwoud op Sumatra. Hij is er levend uitgekomen, maar het is op het nippertje geweest. Hij ligt begin augustus 1945 op sterven: dat is de dag dat de laatste klinknagel in die spoorlijn wordt geslagen en tevens de atoombommen vallen waardoor Japan capituleert.” George vertelt dat hij Henk Hovinga (schrijver van een boek over die dodenspoorlijn) heeft gekend en heeft meegewerkt aan diens lezingen over dit thema. Zie over die verschrikkelijke spoorlijn ook: <https://www.onsland.nl/zoeken?term=Pakan%20Baru>.

Dan zwijgt George even en denkt na.

“Later, voor mijn werk, ben ik als militair in Duitsland geweest. Aan het zien van een anti-kernwapen-demonstratie daar heb ik een gemengd gevoel overgehouden. De atoombommen op Japan hebben namelijk wel mijn het leven van mijn vader gered.”

1946: als jongetje racistische ervaringen in Nederland

“In 1946 zijn we met het hele gezin een jaar in Nederland geweest. We wonen dan in bij mijn opa. Die is al eerder uit Indië naar Nederland verhuisd. Daar, in het centrum van Leiden, ben ik naar school gegaan. Maar als ik naar school loop, komt er een groep joelende kinderen achter me aan. Ze roepen ‘Pinda pinda’. Mijn ouders hebben zelfs iemand ingehuurd om me veilig van en naar school te brengen.”

Van 1947 tot 1955/56 terug in Indonesië: fijn begin, maar angstig eind

“In 1947 gaan we terug naar Indonesië, naar Djakarta, waar mijn vader weer bij de douane gaat werken. Ik ben heel gelukkig, want we zijn thuis! Indonesië is mijn thuis. Het is er ruimer, warmer en er is meer vrijheid dan in Nederland. De overgang van school is makkelijk, want het schoolsysteem is 100% op Nederland aangesloten. Wel zijn de lesmethoden anders. Als voorbeeld: de nonnen (waar ik op school zit) slaan je met een liniaal op je handen als je niet netjes schrijft. Je krijgt van de onderwijzers wel eens een klap op je hoofd. En tijdens de lessen roken de leraren.”

“Politiek is het de tijd van de ‘politioenele acties’. Mijn vader mag er ook ná de Soevereiniteitsoverdracht (1949) blijven werken, omdat hij in de haven een belangrijke functie vervult. Hij moet douanevakkennis overdragen aan nieuwe Indonesische ambtenaren. Maar het is voor ons (ik ben dan 15) inmiddels niet veilig meer. De Indonesische vrijheidsstrijd is gaande, de zogenaamde ‘Merdeka periode’ (Merdeka = vrij, onafhankelijk). Veel Nederlanders worden vals beschuldigd en belanden in de gevangenis of worden zelfs vermoord. Mijn vader is bang voor zijn gezin en voor zichzelf. Ikzelf heb in die tijd heel wat lijken in het kanaal achter ons huis zien drijven. Verder wordt er veel ingebroken, maar is er geen betrouwbare politie. Al met al voelen we ons heel onveilig. Uiteindelijk zijn we halsoverkop vertrokken. We wonen namelijk in een mooi huis, maar dat is ineens door militairen in beslag genomen. Degene die het in beslag neemt, zegt tegen mijn vader dat als hij de huissleutels snel afgeeft, we nog kunnen wegzeilen op het schip dat we geboekt hebben. We hebben geen keus.”

“Ik ben niet treurig dat we vertrekken: als 15-jarige jongen maak ik me vooral zorgen of ik in Nederland wel van de 3e naar de 4e klas zal overgaan. Tja, dat is zo als je jong bent. Maar ik weet nog goed dat het voor mijn moeder verschrikkelijk is. Zij moet definitief haar geboorteland verlaten. Bij ons vertrek heb ik mijn moeder onbarmhartig horen huilen.”

Na 1955: voor mijn moeder is de overgang het moeilijkst

“In Nederland verblijven we de eerste twee maanden in een zorgpension bij Nijmegen. Het is heel krap; we slapen met z’n vijven in één kamer. En het kost een dubbel maandsalaris! Ons spaargeld gaat er dus snel doorheen. Gelukkig vindt mijn vader snel een baan bij een ministerie, en kunnen we verhuizen naar een ruimer huis.”

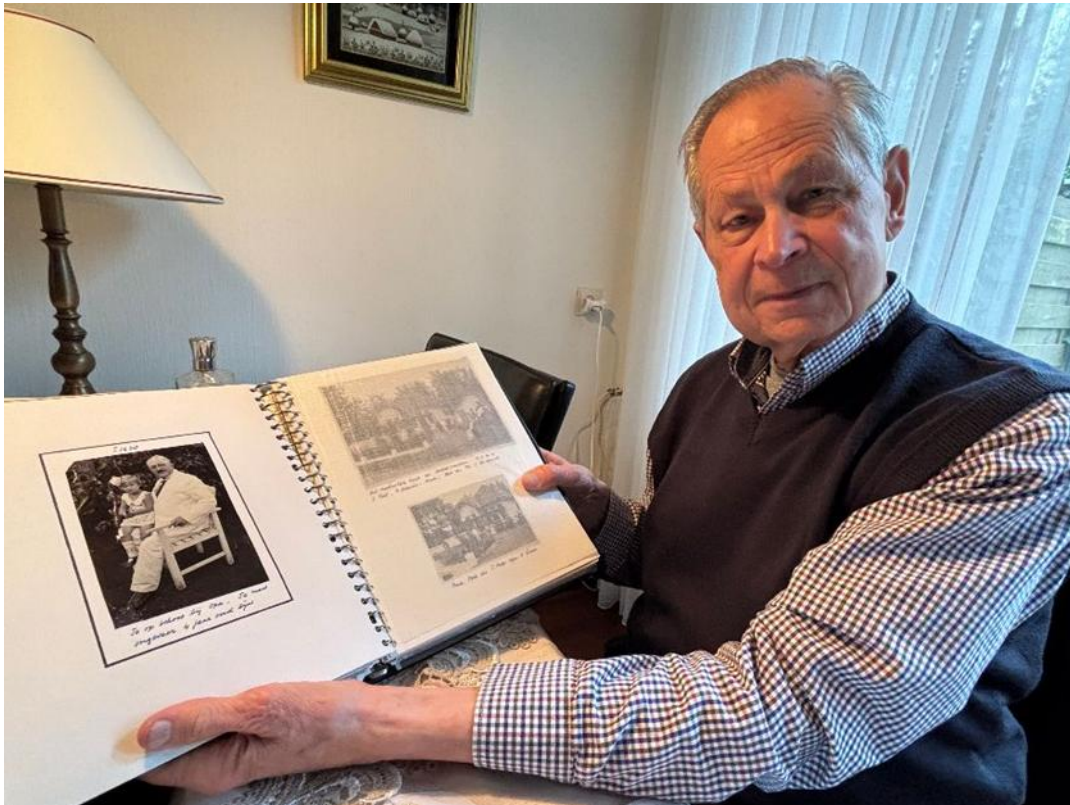
“Voor mijn moeder is de overgang het moeilijkst. Zij is helemaal alleen. Weg van haar land, weg van de warmte. En zij wordt gediscrimineerd. Als ze bijvoorbeeld op de markt aan een appel voelt, of die al rijp is, wordt ze luidkeels berispt door de marktkoopman. *GA TERUG NAAR JE APENLAND!*”

“Maar daarnaast is de huiselijke situatie moeilijk. Mijn moeder is een lieve, zachte vrouw. Maar in Nederland heeft ze eigenlijk geen eigen positie, ze heeft buiten het huishouden niets te doen. Ze is alleen, in een vijandige omgeving, met drie opgroeiende pubers. Met een man met een oorlogstrauma. Er is voor haar geen sociale en maatschappelijke hulp; ze trekt alleen met haar zussen op. Die zijn allemaal (ook vanwege de zekerheid en de status) met Nederlandse mannen getrouwd. Maar het zijn niet per se gelukkige en altijd liefdevolle huwelijken. Bijvoorbeeld: mijn moeder heeft een voetoperatie gehad, waardoor ze eigenlijk niet kan lopen. Maar ze mag niet in mijn vaders stoel zitten. Sterker nog, hij vraagt haar om een kop thee te halen, en graag met twee extra scheppen suiker.”

Gedrag met koloniale wortels?

George vertelt dat hij zich goed herinnert dat er in Indonesië veel wordt geslagen. Ook door zijn vader. Hij heeft hem in Indonesië te keer zien gaan tegen Chinese arbeiders. “Hij is bikkelhard.”

Over zichzelf zegt hij dat zijn vader wil dat zijn kinderen slagen in het leven. “Je moet laten zien dat je niet slechter bent dan anderen, dan Nederlanders!’ En hij slaat ons als we bijvoorbeeld een slecht cijfer voor school hebben. Mijn zus is heel haar lange leven doodsbang voor hem gebleven. Ook mijn moeder is vaak bang voor hem geweest.”

Eigen foto. George toont een van zijn fotoboeken.

Als ik vraag of dit gedrag bij een koloniale maatschappij hoort, moet George nadenken. “Ik weet het niet. Mijn grootvader, ook een koloniale man, is een lieverd geweest. Een echte opa. Anderzijds moet je bij hem niet zeuren en wel betrouwbaar zijn. Bijvoorbeeld:

als mijn vader te laat thuis kwam, zei mijn opa dat hij hoopte dat ze hem dood zouden thuisbrengen. Maar hij was toch een goed mens. Verder moet je niet vergeten dat mijn vader een zwaar oorlogstrauma heeft gehad. Hij is doorboord met een bajonet, en zijn kaak is door de Japanners kapotgeslagen. In het kamp van de Pakan Baru spoorlijn heeft hij vreselijke honger geleden. Net als iedereen daar, is hij door de Japanners verschrikkelijk behandeld.”

George's vrouw is het er niet helemaal mee eens. “Ja, je vader had een oorlogstrauma, maar het was ook een echte koloniaal. De witte mannen in de tropen waren de ‘toean besar’, de ‘grote heer’. Als iets niet beviel, was het hun recht en gewoonte om erop te slaan. En dat gebeurde dus, ook toen je vader eenmaal in Nederland was.”

Natuurlijk kunnen we geen simpel antwoord geven op de vraag waar het gewelddadige gedrag vandaan is gekomen. Wel kunnen we iets zeggen over de mogelijkheid om zo'n patroon te doorbreken, ook al ben je ermee opgegroeid. Dat te doorbreken is George namelijk helemaal gelukt.

Na dit heftige verhaal krijg je als interviewer des te meer respect voor deze vriendelijke, vergevingsgezinde en sociale ooggetuige van een eeuw Indisch-Nederlandse geschiedenis. Die het verleden niet mooier maakt dan het is, maar zijn eerlijke verhaal heeft durven te vertellen.